

დავით თინიკაშვილი, ზურაბ ჯაში

მსოფლიო რელიგიები

+კონფუციანობა, დალიზმი,
ზოროასტრიზმი, სინტოიზმი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
2012

დავით თინიკაშვილი, ზურაბ ჯაში

მსოფლიო რელიგიები

+კონფუციანობა, დაოიზმი, ზოროასტრიზმი, სინტოიზმი

მეორე გამოცემა

დამკაბადონებელი: სოფიო კველიშვილი

© 2011, 2012 დავით თინიკაშვილი

© 2012 ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ISBN 978-9941-18-114-6

წიგნი დაიწერა მშვიდობის, დემოკრატიისა და
განვითარების კავკასიურ ინსტიტუტში.

პირველად გამოიცა 2011 წელს გამომცემლობა „წიგნის
სახელოსნოს“ მიერ, გურამ გოგიაშვილის სტილისტური
რედაქტირებით.

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის 3/5, თბილისი, 0162, საქართველო

ILIA STATE UNIVERSITY PRESS
3/5 Cholokashvili Ave, Tbilisi, 0162, Georgia

სარჩევი

შესავალი	1
1. 1. სიტყვა „რელიგიის“ განსაზღვრება.....	1
1. 2. რელიგიის მახასიათებლები.....	2
1. 3. ფსევდორელიგიური სისტემები.....	3
2. წარმართობა	5
2. 1. რელიგიურობის კვალი პირველყოფილ საზოგადოებაში.....	6
2. 2. პრიმიტიული რელიგიები	7
2. 3. გადასვლა პოლითეიზმსა და მონოთეიზმზე.....	10
იუდაიზმი	11
1. აბრაამისტული რელიგიების შესახებ	11
2. ებრაელი ერისა და იუდაიზმის წარმოშობა.....	12
2. 2. აბრაამიდან მსაჯულთა ხანამდე.....	13
2. 3. მსაჯულთა ხანა	15
2. 4. ებრაელთა გაერთიანებული სამეფო	16
2. 5. ებრაელთა სამეფოს ორ ნაწილად დაყოფა და მათი დაცემა.....	21
2. 6. წინასწარმეტყველთა ხანა	23
2. 7. მეორე ტაძრის ხანა.....	25
2. 8. პარტიები, სექტები და მოძრაობები ადრეულ იუდაიზმში	30
2. 9. რაბინისტული იუდაიზმის წარმოშობა	32
3. წერილობითი წყაროები.....	34
3. 1. თანახი (ებრაული ბიბლია)	34
3. 2. ზეპირი თორა: თალმუდი	35
3. 3. მიდრაშები	37
4. რელიგიური პრაქტიკა	38
4. 1. წესები საკვების შესახებ	38
4. 2. ლოცვა	39
4. 3. სინაგოგა	40
4. 4. შაბათი.....	42
4. 5. დღესასწაულები და მარხვები	45

5.	დოგმატური მოძღვრება.....	47
5.1.	იუდაიზმის მრწამსი	47
5.2.	უფლის სახელი	49
5.3.	სიკვდილის შემდეგ	51
5.4.	მესიისადმი ებრაელების დამოკიდებულება	52
5.5.	იუდაური მისტიკა: კაბალა	58
6.	მიმდინარეობები იუდაიზმში	59
6.1.	აშკენაზური და სეფარადული იუდაიზმი	59
6.2.	თანამედროვე იუდაიზმის ფორმირება	61
6.3.	ულტრაორთოდოქსია (ხასიდიზმი)	62
6.4.	ორთოდოქსია	63
6.5.	კონსერვატული იუდაიზმი.....	64
6.6.	რეფორმისტული (ლიბერალური) იუდაიზმი.....	65
6.7.	რეკონსტრუქციონისტული იუდაიზმი.....	65
7.	ანტისემიტიზმი.....	66
8.	ისრაელის სახელმწიფოს წარმოქმნა	71
9.	იუდაიზმი საქართველოში.....	75
	ქრისტიანობა.....	78
1.	ქრისტიანობის წარმოშობა და გავრცელება.....	78
1.1.	შესავალი	78
1.2.	იესო ნაზარეველი	80
1.3.	ქრისტიანობა რომის იმპერიაში	82
1.4.	„დიდი განხეთქილება“	89
2.	წერილობითი წყაროები	95
2.1.	ძველი აღთქმა	95
2.2.	ახალი აღთქმა	96
2.3.	აპოკრიფული წიგნები	98
2.4.	წმ. გადმოცემა	99
3.	რელიგიური პრაქტიკა	100
3.1.	ნათლობის საიდუმლო	101
3.2.	მირონცხების საიდუმლო	102
3.3.	ევქარისტის (ზიარების) საიდუმლო	102
3.4.	სინანულის (აღსარების) საიდუმლო	103
3.5.	ქორწინების საიდუმლო.....	105
3.6.	მღვდლობის საიდუმლო.....	105
3.7.	ზეთისცხების საიდუმლო	106
3.8.	ლოცვის წესი	106

3. 9. ტაძარი (საყდარი).....	110
3. 10.პილიგრიმოზა (მომლოცველობა).....	111
3. 11.მარხვები და დღესასწაულები	112
3. 12.ბერმონაზვნობა	114
3. 13.სათნოებათა შესახებ	117
4. დოგმატური მოძღვრება.....	121
4. 1. სამყაროს შექმნა.....	122
4. 2. წმ. სამება	123
4. 3. ქრისტეს ღმერთკაცობრივი ბუნება.....	124
4. 4. კაცობრიობის გამოსხნა	126
4. 5. ხატების თაყვანისცემა	129
4. 6. ანგელოზები	131
4. 7. ბოროტების წარმოშობა	133
4. 8. ესქატოლოგიური სწავლება	135
4. 9. დამოკიდებულება სხვა რელიგიებისადმი.....	139
5. მიმდინარეობები ქრისტიანობაში	151
5. 1. აღმოსავლეთის მართლმადიდებელი ეკლესია.....	152
5. 2. არაქალკედონური ეკლესიები	156
5. 3. რომის კათოლიკური ეკლესია	158
5. 4. ადრეული პროტესტანტული ეკლესიები	163
6. ქრისტიანობა საქართველოში	169
ისლამი	181
1. ისლამის წარმოშობა და გავრცელება	181
1. 2. ისლამი როგორც აბრაამიტული რელიგია	181
1. 3. ისლამმდელი არაბეთი	183
1. 4. მუჰამედი	184
1. 5. ქადაგება მექაში	187
1. 6. ისლამის ეპოქის დასაწყისი	189
2. ისლამის წერილობითი წყაროები	193
2. 1. ყურანი.....	193
2. 2. სუნა.....	196
2. 3. შარიათი და ფიკჰი.....	201
3. რელიგიური პრაქტიკა	202
3. 1. ისლამის ხუთი საყრდენი	202
3. 2. ჯიჰადი	207
3. 3. სხვა ადათ-წესები.....	209

4.	დოგმატური მოძღვრება.....	209
4.1.	ისლამის ხუთი ჭეშმარიტება	209
4.2.	წინასწარგანსაზღვრულობის (ბედისწერის) რწმენა	217
5.	მიმდინარეობები ისლამში.....	217
5.1.	სუნიზმი და შიიზმი	217
5.2.	ვაჰაბიზმი	219
6.	ისლამური მისტიციზმი: სუფიზმი	221
7.	ისლამი საქართველოში.....	224
ბუდიზმი		229
1.	ბუდიზმის წარმოშობა და გავრცელება.....	229
1.1.	შესავალი	229
1.2.	ინდოეთი ბუდიზმის გაჩენამდე.....	230
1.3.	ბუდას პიროვნება	231
1.4.	ბუდიზმი ინდოეთის საზღვრებს მიღმა	235
2.	ბუდიზმის წერილობითი წყაროები	237
2.1.	ტრიპიტაკა	237
2.2.	სუტრების კალათა.....	238
2.3.	სხვა წყაროები.....	239
3.	რელიგიური პრაქტიკა	240
3.1.	ბუდისტი ბერების ცხოვრების წესი	240
3.2.	თაყვანისცემის პრაქტიკა	243
3.3.	მედიტაცია.....	244
3.4.	ბუდისტური დღესასწაულები.....	246
4.	დოქტრინა	247
4.1.	სანსარა და კარმა	247
4.2.	ოთხი ჭეშმარიტება.....	250
4.3.	დჰარმა, ნაცვლად შემოქმედი ღმერთისა	253
4.4.	ბუდიზმის კოსმოლოგია.....	254
5.	მიმდინარეობები ბუდიზმში	255
5.1.	ჰინაიანა.....	255
5.2.	მაჰაიანა.....	256
5.3.	ვაჯრაიანა	257
5.4.	ლამაიზმი	258
5.5.	ძენ-ბუდიზმი	260
6.	ბუდიზმი თანამედროვე სამყაროში.....	262
7.	ბუდიზმი და საქართველო.....	265

ინდუიზმი	267
1. ინდუიზმის წარმოშობა	267
2. წერილობითი წყაროები	268
2. 1. შრუტი	269
2. 2. სმრიტი	270
3. დოქტრინა	270
4. რელიგიური პრაქტიკა	272
5. მიმდინარეობები ინდუიზმში	274
5. 1. შივაიზმი	274
5. 2. ვიშნუიზმი	275
5. 3. სხვა მიმდინარეობები	276
6. კრიშნაიზმი საქართველოში	276
სხვა რელიგიები	278
1. კონფუციანობა	278
2. დაოიზმი	279
3. ზოროასტრიზმი	281
4. სინტოიზმი	282
ბიბლიოგრაფია	287
დამატებითი საკითხავი	294
ავტორთა შესახებ	298

შესავალი

1. 1. სიტყვა „რელიგიის“ განსაზღვრება

სიტყვა „რელიგია“ მომდინარეობს წინაქრისტიანული ხანიდან, მაგრამ ადრეული პერიოდიდანვე იქცა ქრისტიანული ენის ნაწილად. სიტყვიდან religere („მოწიწებით პატივისცემა“) „რელიგია“ ნიშნავს მოკრძალებითა და სიფრთხილით მოეკიდო წმინდას (numinose), ზებუნებრივი ძალის მქონე არსებას, ყოველივე ამქვეყნიურისგან (profane) განსხვავებით.

სხვა მნიშვნელობით, religio არის ადამიანების შიშნარევი დამოკიდებულება წმინდა არსებისადმი. ეს არის კეთილმორწმუნის შიში, რათა რაიმეთი არ შეურაცხჰყოს ღვთაებრივი არსება(ნი). აქედან გამომდინარე ზედსართავმა სახელმა „რელიგიური“ – „მორჩილის, ღვთისმოშიშის“ მნიშვნელობა მიიღო.

ამ უკანასკნელი მნიშვნელობით შეითვისა ქრისტიანულმა სამყარომაც სიტყვა „რელიგია“. შუასაუკუნეების დასავლურ (ლათინურ) ქრისტიანობაში religio აღნიშნავს მონასტრულ ცხოვრებას: სილარიბეს, მორჩილებას, ქორწინების გარეშე ცხოვრებას და გამუდმებულ ლოცვას. religiousus (რელიგიური) აღმატებითი მნიშვნელობით ნიშნავდა ბერს, მონაზონს.

ქრისტიანულ სამყაროში ასევე გავრცელებულია ამ სიტყვის ნეტარი ავგუსტინესეული (+430 წ.) განმარტებაც, რომელიც სხვა ლათინი მწერლის, ლაქტანციუსის განმარტების მსგავსად, იგი „შეერთებას“ ნიშნავს, თუმცა უმატებდა, რომ სიტყვა „რელიგია“ ღმერთთან (დაკარგული) „კავშირის აღდგენას“ ნიშნავს.

ჩინეთში რელიგიას უწოდებენ „ჩიაო“-ს, რაც ნიშნავს „მოძღვრებას“. ინდოეთში სიტყვა „დჰარმა“ გამოხატავს ლათინურ „რელიგიას“ და ნიშნავს „წესრიგს“ არაბულში კი „დინ“ აღნიშნავს ამ სიტყვას (რელიგიას) და ითარგმნება, როგორც „ღვთაებრივი განგება“.

ტრადიციულად რელიგიას განსაზღვრავენ როგორც რწმენას ზებუნებრივის მიმართ. თუმცა არსებობს მეორე მიდგომა, რომლის მიხედვითაც რელიგია ეს არის შეხედულებებისა და ქმედე-

ბების ნებისმიერი სისტემა, დამახასიათებელი ადამიანის ამა თუ იმ ჯგუფისათვის, რომელიც ადამიანისთვის ერთგვარ ორიენტირსა თუ თაყვანისცემისა და მსახურების ობიექტს შეიძლება წარმოადგენდეს. აქედან გამომდინარე, რომ რელიგია ეს არის ნებისმიერი იდეალის თაყვანისცემა. მაგრამ თუ ადამიანისთვის იდეალს წარმოადგენს მაგალითად ფული და მატერიალური კეთილდღეობა, მაშინ ძნელია ამგვარ დამოკიდებულებას რელიგია დაარქვა.

ესე იგი გამომდინარეობს, რომ რელიგია არის რწმენა ზებუნებრივის მიმართ. მაგრამ ყველა ამგვარ რწმენასაც არ შეიძლება ეწოდოს რელიგია, რადგან რელიგია უნდა ეფუძნებოდეს სულიერი ცხოვრების უმაღლეს ჭეშმარიტებას, სამართლიანობასა და ჰუმანურობას. მაგალითად, სატანიზმი და ოკულტიზმი მართალია შეიცავენ რელიგიის ზოგიერთ ელემენტს ზებუნებრივის მიმართ რწმენის ჩათვლით, მაგრამ სინამდვილეში ისინი რელიგიის დამახინჯებისა და დეგრადაციის პროდუქტებს წარმოადგენენ.

1. 2. რელიგიის მახასიათებლები

ღვთის არსებობის ფაქტს შეიძლება სხვადასხვა გამოხატულება ჰქონდეს ადამიანთა აზროვნებაში თავისი შინაარსით, ფორმით და სიცხადის ხარისხით. რელიგია შეიძლება იყოს მონოთეისტური (ერთი ღმერთის რწმენა), პოლითეისტური (მრავალი ღმერთის რწმენა) და დუალისტური (ორი თანაბარი ძალის სულიერი საწყისის აღიარება: კეთილისა და ბოროტისა).

რელიგიას აქვს რამდენიმე მახასიათებელი, რომლის გარეშეც იგი ვერ იარსებებს, როგორც რელიგია. ამ შემთხვევაში იგი მხოლოდ ფილოსოფიურ და მორალურ მსოფლმხედველობად რჩება.

ზოგადად ათეიზმის¹ საპირისპიროდ, პირველი პრინციპი რელიგიისა გულისხმობს სულიერი, სრულყოფილი, გონიერი და პიროვნული, საწყისის აღიარებას, რომელიც ყოველივე არსებულის

1. ათეიზმი (ბერძ. თეოს – ღმერთი, ა – უარყოფითი ნაწილაკი) მოძღვრება რომელიც უარყოფს ნებისმიერი ზებუნებრივი ძალის არსებობას (ღმერთები, ანგელოზები, სულები).

შემოქმედი და პირველმიზეზია და რომელიც აქტიურად ურთიერთობს ამ სამყაროსთან.

რელიგიის მეორე პრინციპის მიხედვით, ადამიანს აქვს უნარი ღმერთთან ურთიერთობისა. ცხოველებისგან განსხვავებით ადამიანი მოაზროვნე არსებაა და თან ისეთი, რომელიც აცნობიერებს როგორც ფიზიკური სიკვდილის, ისე მარადიული არსებობის ფაქტს. მსგავსი კატეგორიების წარმოდგენაც კი არ შეუძლიათ დედამიწის სხვა ცოცხალ არსებებს.

ნებისმიერი რელიგიის დამახასიათებელი ნიშანია ასევე კულტის არსებობა, ანუ რელიგიის გარეგანი გამოხატულება: საღვთისმსახურო ფორმების, სხვადასხვა რიტუალური მოქმედებებისა და წეს-ჩვეულებების ერთობლიობა.

1. 3. ფსევდორელიგიური სისტემები

ა) დეიზმი

ეს რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმართულება წარმოიშვა XVII ს-ის ინგლისში. დეიზმი (ლათ. „დეუს“; ღმერთი) აღიარებს ღმერთის არსებობას, მაგრამ მას განიხილავს, როგორც ამ სამყაროსა და მისი კანონების მხოლოდ შემოქმედს (შემქმნელს), სრულიად გამორიცხავს რა ამავე დროს ყოველგვარ გამოცხადებას, სასწაულებსა და ზოგადად ამ სამყაროზე ზრუნვას შემოქმედის მხრიდან. ღმერთი სამყაროს გარეთ მყოფობს ანუ ტრანსცენდენტურია² ანუ არ ურთიერთობს ადამიანთან.

ბ) პანთეიზმი

პანთეისტური (ბერძ. „პან“ ყველაფერი, „თეოს“ ღმერთი) რელიგიურ-ფილოსოფიური სწავლება ღმერთს აიგივებს ამ სამყაროსთან, ბუნებასთან, ადამიანთან. პანთეიზმში ღმერთი არ მოიაზრება პიროვნულ არსებად, რომელსაც ამ სამყაროსგან დამო-

2. ტრანსცენდენტული – (ლათ. transcendere, საზღვრებიდან გასვლა) მიღმური, მიღმა მყოფი, მიუწვდომელი.

უკიდებლად არსებობის უნარი აქვს. იგი მთლიანად იმანენტურია³ სამყაროსი, კოსმოსისა, ბუნებისა, ადამიანისა. ადამიანიც ღვთის ნაწილად მოიაზრება, რომელიც (ადამიანი) დროებით აცნობიერებს საკუთარ თავს ამ ქვეყნიურ ცხოვრებაში დამოუკიდებელ არსებად, შემდეგ კი სამუდამოდ შეუერთდება (დაინთქმება, გაიბნევა) უზენაესი სულის უსაზღვრო ოკეანეში. პანთეიზმი ასევე უარყოფს ადამიანის ნების თავისუფლებას.

პანთეიზმი, ისევე როგორც დეიზმი, უარყოფს ადამიანის პიროვნულ ურთიერთობის შესაძლებლობას ღმერთთან. ასევე ამ მიზეზით ისინი არ განიხილებიან რელიგიებად.

გ) თეიზმი

თეიზმი (ბერძ. „თეოს“ ღმერთი), პანთეიზმისგან განსხვავებით, აღიარებს პიროვნული ღმერთის არსებობას, ხოლო დეიზმისგან განსხვავებით, აღიარებს უფლის მხრიდან ამ სამყაროში ჩარევის (მასზე ზრუნვის) შესაძლებლობასა და აუცილებლობას. თეისტური სწავლების მიხედვით, ღმერთი არა მხოლოდ ტრანსცენდენტურია, არამედ ამ სამყაროს იმანენტურაც არის.

თეიზმის მნიშვნელოვან განმასხვავებელ ნიშნებს წარმოადგენს ასევე ადამიანში თავისუფალი ნების არსებობისა და მის მიერ ღმერთთან ურთიერთობის უნარის აღიარებაც. არსებობს სხვადასხვა თეისტური სისტემები. ვინაიდან თეიზმის ძირითადი დებულებები საერთოა რელიგიური მოძღვრების პრინციპებთან, ამიტომ თავად რელიგიებსაც თეისტური მსოფლმხედველობების რიგს განუკუთვნებენ.

თუმცა თეიზმი თავისთავად არ წარმოადგენს რელიგიას, რადგან იგი მხოლოდ სწავლებაა, თეორიებისა და დებულებების ერთობლიობად რჩება.

დ) აგნოსტიციზმი

ფილოსოფიური სწავლებაა, რომელიც ამტკიცებს, რომ ადამიანს არა აქვს უნარი შეიმეცნოს ზებუნებრივი სამყარო. შესაბამისად, შეუძლებლად მიიჩნევა ადამიანის მხრიდან ღვთის შემეცნება. სწორედ აქედან მომდინარეობს ამ სწავლების სახელ-

3. იმანენტური – (ლათ. immanens შინაგანი მახასიათებელი, თვისება) შიგნით მყოფი.